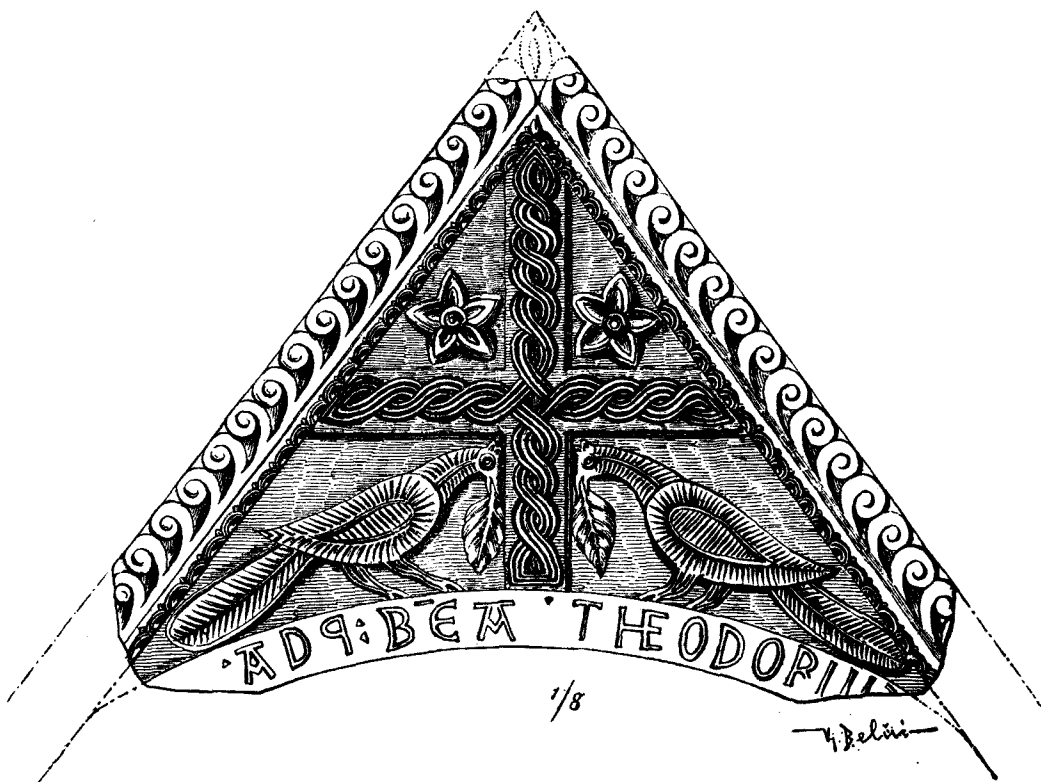

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Jedna bolska uresna ploča sa natpisom iz
IX. vijeka.

U Bolu na otoku Braču više vrati dvorišta dominikanskoga
manastijera uzidana je ova trokutna ploča od sitnozrnata lijepa bijela

mramora. O njoj je moj časni drug V. Vuletić Vukasović ovako pisao u spljeckomu »Bullettino«¹⁾:

56.

· TDQ · BEAT · THEODORI II

»Ovaj je nadpis ugradjen poviše manastjerskiah vrata O. O. Dominikanaca. Ploča je mramorna na trokut, te je izradjena na zavojke, a u njoj je križ opleten, te sliči vizantinskomu. U vrhu su, s gornje strane, oko njega dvije ruže, a u donjoj strani (dakako uz križ) dva pauna, glavama prama križu te drži svaki u kijunim kako grančicu ili grozd. Opazit mi, da je nadpis na kviru (na rubu), te je na svršetku i na početku okrnjen. Ovo je moglo služiti za vrh kakvu otaru . . .« Ja sam ovu ploču nacrtao bio jesenskijeh praznika 1887 god. i poslao nacrt na ogled slavnomu kršćanskomu arheologu G. B. de Rossi u Rim, nebi li mi on izrekao svoje muenje o njoj. On mi je u malo dana ovako odgovorio, i neka mu je zato ovjge srdačna hvala:

». . . La lapide triangolare, che Ella mi delinea, è senza dubbio il fastigio del teguvium (cioè tabernacolo sostenuto da quattro colonne) d' un altare del secolo in circa uono. Intorno a questi tabernacoli Ella può consultare per la loro età e forma più antiche il mio Bull. di arch. crist. 1877 p. 98 e segg., per le forme di tutte le età l' opera del Rohault de Fleury *La Messe*. Scrivendo io dalla campagna (Albano Laziale), non posso indicarle il tomo dell' opera voluminosa (*La Messe*), ove sono i tabernacoli: credo sia il secondo.

L' iscrizione dice: (in honorem dñi nri Jesu XPI) ADQ ue BEA: (*beati*) THEODORI Il culto del Theodoro megalomartire della chiesa orientale dee esser stato fiorente anche nell' Illirio occidentale . . .«

Natpis stoji ovako:

· ADQ · BEA · THEODORI II ·

te je Vuletićevo izdanje pogriješno: jer, 1. u početku nije sama tačka već je prije nje gori vodoravan potez; 2. prva skraćena riječ nije TDQ već ADQ, t. j. *adque* mjesto *atque*; 3. iza ove riječi su dvije a ne sama jedna tačka; 4. treća riječ je BEA, a ne BEAT i ona ima pokratu nad slovima B i E; 5. treća je riječ THEODORI a ne THEODORI. U njoj su u svezi H i E Iza treće riječi vide se

¹⁾ Bullett. di arch. e st. dalm. An. VI. N. 9 str. 143.

ostanci od dvije okomite crte, te iza njih komadić vodoravne (zar ostanci slova MA riječi MARTIRIS).

U drugoj je riječi E nucijalno a u trećoj kapitalno. Slova su jednake visine. Oblik slova A svojijem gornjim vodoravnijem potezom i razstavljenošću krakova odaje deveti vijek, a miješanje oblika slova E deseti, tako da se može uzeti da je ploča iz kraja IX. vijeka, kad je Brač bio pod vladom neretvanskih Srbalja. U nutrinosti otoka negje oko Nerežišća opstoje, kažu mi, joštera tragovi ruševina starinske crkvice S. Todora. Sva je prilika, da ovaj ulomak bude njoj pripadao.

Grančice, što jih na ovoj ploči drže paunovi u kljunovima. jesu bez sumnje paomove grančice, kao biljeg mučeništva S. Todora. Zlamenito je na ovijem paunovima, što imaju uši. U djelu g. Jacksona¹⁾ o Dalmaciji i Istri nacrtana su dva slična pauna iz stolne crkve u Poli, megju kojima je urezana godina 857. Oni se razlikuju od ovijeh u Bolu tijem, što po srijedi repa mjesto proste rebrenice imaju niz pera, svako sa karakterističnom kružnom pjegom perja u paunovu repu.

Ova je bolska ploča okružena na sva tri kraja, ali vrlo malo na gornjemu. Visoka je 61 cm., široka u osnovici 89 cm., a strane su joj duge po 75 cm. Izragjena je tačno i pomujivo u svijem pojedinostima osjem noga dva pauna. Natpis na traku u dnu ploče teče u luku, koji se je s obedvije strane nadopunjivao u polukrug, kao i na sličnom komadu, što ga je veleuč. g. prof. Frano Bulić objelodanio u svojem djelu »Hrvatski spomenici . . .« (Tab. XVI, br. 48), i čuva se u crkvi S. Petra na Lučcu u Spljetu.

G. Bulić piše da mu je poznat sličan komad, što ga on zove *timpanom*, samo još »na ciboriju u Bolsenni iz devetoga ili desetoga vieka, koji jedini ima isti oblik kao naš (spljecki), kako smo se mi osvjedočili, sravniv naš naris s narisom Bolsenskog ciborija, koji je još neobjelodanjen kod g. Stevensona mladjega«. Bolski *vrh* (*fastigio*) ciborija razlikuje se u glavnom od spljeckoga u tom, što je manje oštar, što je bogatiji kompozicijom i što je finije izragjen, premda mi se čini, da nacrt spljeckoga nije najtačnije izveden, te da je sva prilika, da se u originalu izradbom više približuje bolskomu. Po onomu što piše slavni de Rossi rek bi, da će i više ovakvijeh vrhova ciborija iz IX. i X. vijeka biti objelodanjeno toliko

¹⁾ Dalmatia, the Quarnero and Istria. III. str. 295.

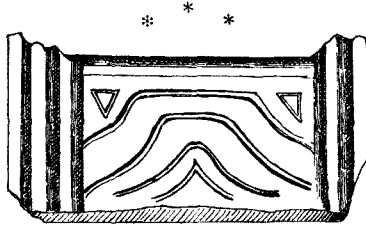
u njegovom »*Bollettino di arch. cristiana*« koliko i u Fleury-evom djelu *La Messe*, a da će se biti samo potkrali pogledu g. Bulića. Tijem ipak ni spljecki, ni bolski negube velike svoje zlamenitosti po povijest domaće nam i opće umjetnosti i po kršćansku arheologiju.

Kompozicija u trokutnom polju bolskoga vrha srodna je onoj na komadima br. 51 i 53, što jih je g. Bulić objelodanio u spom. djelu, prvog iz spljecke crkve S. Petra na Lučen a drugog sa zida Gjeremijine kuće blizu crkve S. Duha takogjer u Spljetu, te su sva tri po prilici od istoga zemana. Obedvije spljecke jesu obložne ploče žrtvenika. U sredini svake od njih je po križ »ukrašen gajtanom«, kako ga zove g. Bulić, ili dvostrukom prostom pletenicom poput raspredena užeta, kako ću ju ja nazvati u nastavku kritike Bulićeva djela; »pod njim (križem) po dvie simbolične palme, a nad njim dvie simbolične ruže. Nad arkadom (komada sl. 51) dvie simbolične ptice lete prema zrnu simboličnoga groždja«. Na sredini bolskog vrha *ciborija* takogjer je križ urešen dvostrukom, ali ne prostom, ravnom, već dvožlijebnom pletenicom poput raspredena užeta, izragjenom uprav onako kao što je na tri prutka grebenasto izragjena na sličnijem pletenicama na ulomcima br. 26 i br. 36, i kao što su izragjeni svi trakovi pleterova kuinskih spomenika. I to mi je opaziti, da pletenica bolske ploče nije onako raspuštena kao na ona dva spljecka spomenika, nego da je čvršće, žilavije utegnuta. Križ na bolskoj ploči prostire se od vrha do osnove i od desne do lijeve stranice trokutnoga polja, te se i pletenica na svakomu kraju križa pregiblje prema odsječenom kraju na tri različita načina, dočim na obadva spljecka završuje na isti način na sva četiri kraja, i to kao na donjemu boljskoga. Na ovomu je gornji krak križa najdulji, pa se na njemu pletenica i previja 6 puta, dočim se na ostala tri previja samo 4 puta. Na bolskoj su ploči takogjer pod križem dvije simbolične palme, ali se ne dižu samostalno uzgor, već vise iz kljunova simboličnijih paun-tica. I na njoj su nad križem dvije simbolične ruže, ali su one peterolatične, i latice jim se prosto pružaju, dočim su na dva spljecka spomenika mnogolatične, i sve su jim latice savijene.

Spljecki vrh *ciborija* (br. 48) urešen je motivima, koji megjusobom nijesu u nikakvoj ni organičnoj ni stilističnoj svezi. Oblik križa bolskoga vrha prilagogjen je trokutnom obliku polja, na kojemu je urezan tako, da bi bio nespretan i ružan na svakom

drugom polju, dočim križ spljeckoga vrha nezavisi nimalo od oblika polja i razlikuje se od drugih običnijeh latinskih križeva. Paun-tice pod križem i ruže više njega zgodno i lijepo izpunjaju praznine među križem i stranama polja bolske ploče, dočim dva kolobara sa umetnutom višelatičnom ružom u jednom a višezrakastom zvijezdom u drugom pod križem spljecke nespretno ispunjuju one dugoljaste praznine. Rub okolo trokutnog polja bolske ploče izdignut je za 1.5 cm. iznad plohozbarija u njemu, a, po slici, nezna se, kako je to na sličnoj spljeckoj ploči. Na nutrjoj nagnutoj strani izdignuta ruba izrezani su na bolskoj ploči polukružni lukovi, koji se na slici rad nagnuća prikazuju spljošteni. Takve polukrugove zove naš narod *sрпиćima*. Megju svaka dva luka u kutićima, što ostaju među njima, stoji kao pupoljak. Na istom mjestu spljecke ploče jesu, mjesto polukrugova (srpića) »arkade«, a u praznim kutićima kao rek bi po rupica. S vanjske strane ruba, ali na niže, urezane su zavojice, što ih g. Bulić zove Vitruvovijem volutama, a naš jih narod zove *kukicama*. Te su kukice na spljeckoj ploči svaka o sebi, dočim na bolskoj niču iz zajedničkog traka i naslanjaju se jedna na drugu onako isto kao na kninskom ulomku br. 1. Bulićeve knjige.

Sa ornamentalnog i stilističnog gledišta kao i rad ljepše izradbe bolski je vrh ciborija zlamenitiji od spljeckoga.

Ovaj ulomak uzidan je u pročelju kuće Jurja Karelovića, takogjer u Bolu. S desne i lijeve strane mu je po okomit trak na tri prutka, a među dva traka su 4 krivoertne zarezotine simetričnijeh strana. Pod njima desno i lijevo je isto tako zarezan po trokutić. Taj je ulomak od žutkastog gustog vapnenjaka.

Pod njim je druga pločica od bijela gusta vapnenjaka, na kojoj je urezan križ, a oko njega godina 17†89. Sva je prilika, da ta godina naznačuje doba gragjenja kuće a ulomak poviše nje da je nagjen u zemlji, kad su se kopali temelji kuće.

U Korčuli, maja mjeseca 1889.

Frano Radić.